

Met dat al groeide in de jaren voor de Eerste Wereldoorlog in kringen van de Nederlandse regering en vooral ook van de marine het besef dat het effectiefste middel om Nederlands-Indië te beveiligen het bezit van een vloot zou zijn die van dezelfde orde van grootte was als de Japanse – in 1913 stelde een staatscommissie voor dat een nieuwe Nederlandse vloot zou worden gebouwd, o.m. bestaande uit 9 slagschepen, 6 (kleine) kruisers, 8 torpedobootjagers en 22 onderzeeboten. Dit ambitieuze plan was nog niet door de regering aanvaard en aan het parlement voorgelegd toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Midden in die oorlog, in 1916, werden twee kruisers op stapel gezet, de 'Java' en de 'Sumatra', en een jaar later een derde, de 'Celebes' (de 'Celebes' zou niet afgebouwd worden, de beide andere respectievelijk in '25 en '26 in de vaart gebracht). Aan het einde van de oorlog waren de marineschepen, die gemiddeld twintig jaar oud waren, goeddeels opgevaaren – de regering stelde derhalve een commissie in die, wat Indië betrof, de richtlijn in het oog moest houden dat de Nederlandse vloot aldaar als taak zou krijgen, het doordringen van een vijand in de archipel niet te verhinderen maar slechts te vertragen – het bouwen, regelmatig moderniseren en bemannen van een vloot van groot materieel als slagschepen werd geacht Nederlands krachten in elk opzicht te boven te gaan. 'In feite betekende dit', merkten wij in *Voorspel* op¹, 'dat het koninkrijk voor de verdediging van zijn overzeese gebiedsdelen afhankelijk werd van anderen. Het nog in 1913 althans

Prime Minister, Herbert Asquith, 'gross perfidy' beschouwd zou worden. Churchill, toen minister van marine, was van mening dat het het beste zou zijn wanneer Engeland en Japan samen Nederland het bezit van Nederlands-Indië zouden waarborgen. Op die mogelijkheid werd de Nederlandse regering gewezen, toen Engeland kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog trachtte, Nederland als bondgenoot aan zijn zijde te krijgen. (Nicholas Tarling in 'A vital British interest', *Journal of South-East Asian Studies*, sept. 1978, p. 181–84).

Tarling heeft verder vermeld dat de Engelse consul-generaal te Batavia in oktober '16, d.w.z. in de periode van de massale ontplooiing van de *Sarekat Islam* en van de opstand in Djambi, in een rapport aan zijn regering de opinie uitte dat de inheemsen genoeg hadden van het Nederlandse gezag; men moest, meende de consul-generaal, Nederland voor de keus stellen zich al of niet aan de zijde van de Geallieerden te scharen – in het eerste geval zou Nederland dan Java, de Kleine Soenda-eilanden, de Molukken en Nederlands-Nieuw-Guinea mogen behouden terwijl Engeland en Japan samen zouden bepalen wat er met Sumatra, Borneo en Celebes zou gebeuren, in het tweede geval zou Japan de gelegenheid moeten krijgen zich van Indië meester te maken. Het *Foreign Office* legde dit brutale voorstel terzijde. (a.v. p. 187–88).

¹ Nl. aan het slot van hoofdstuk 3: 'De Eerste Wereldoorlog en zijn gevolgen'.